

ERKEN ÇOCUKLUK GELİŞİMİ RAPORU 2025

MAYAVAKFI

İÇİNDEKİLER

ÖZET	3
Erken Çocukluk Gelişiminin Etkisi	4
Erken Çocukluk Gelişiminde Ailenin Rolü	5
MAYA Vakfı Perspektifinden Erken Çocuk Gelişimi	5
“Play2Rise”: Yöntem ve Bulgular	11
Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler	12
Kaynakça	14

ÖZET

Dünya genelinde, kıtalar arasında doğan tüm çocuklar için fiziksel, sosyal ve ekonomik eşitsizlikler küresel ve ulusal krizlerle derinleşmektedir. Bugün, Asya kıtasında doğan bir çocuk ile Avrupa kıtasında doğan bir çocuğun tüm sağlık hizmetlerine eşit şekilde erişemediği, dünyanın belli coğrafyalarında 5 yaş altı çocuk ölümlerinin hala yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum, erken çocukluk çalışmalarına verilen önemin artırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Erken çocukluk, çocuğun doğum öncesinden sekiz yaşına kadar geçen süre olarak tanımlanmaktadır. Erken çocukluk çalışmalarının amacı, her çocuğun hayata sağlıklı bir başlangıç yaparken aynı zamanda bireysel potansiyelini ortaya koymasına yarayan fiziksel, bilişsel, sosyal ve psikolojik gelişimini tamamlayarak topluma katkı sunan bireylerin yetişmesini teşvik etmektir. Bu noktada, erken çocukluk gelişimi yalnızca fiziksel faktörlere değil, psikososyal faktörlere de odaklanmalıdır.

Maya Vakfı, on yılı aşkın ruh sağlığı ve psikososyal destek çalışmaları tecrübesiyle 3-24 yaş arası çocuk ve gençlerin yaşam kalitesini artırarak çocuk ve gençlerin potansiyellerini ortaya koymalarına katkı sunma misyonu ile yola çıkmıştır. Vakıf, 2024 yılında kukla destekli oyun terapisi ile sanat terapisi yöntemlerini bir araya getirerek geliştirdiği "Play2Rise" isimli yeni müdahale yöntemiyle erken çocukluk gelişimi çalışmalarını programlarına dahil etmiştir. Bu rapor, 2024-2025 yıllarında Adıyaman'da depremden etkilenen çocuk ve ebeveynlerle pilot uygulaması gerçekleştirilen Play2Rise modelinin aktivite içeriklerini, yöntem ve bulgularını kamuoyuyla paylaşmayı hedeflemektedir. 121 çocuk ve 126 ebeveynin katılımıyla gerçekleştirilen bu Kukla Destekli Oyun Terapisi Modeli, 3-7 yaş aralığındaki çocuklarla altı oturum olarak uygulanmıştır. Altı oturum boyunca, çocukların gelişimi çeşitli ölçüm materyalleriyle takip edilmiş ve oturumların tamamına katılan çocuklarda öfke kontrolünün %86 oranında iyileştiği görülmüştür.

Çocuk ve gençlerin, Türkiye nüfusunun yaklaşık beşte birini oluşturduğu bilinmektedir. Bu durum, erken çocukluk gelişimi çalışmalarının birincil önem taşıdığına işaret etmektedir. Çocukluk dönemi travmaları ile stresli yaşam olayları erken çocukluk gelişimini olumsuz etkilemekte ve çocuklarda dikkat kaybı, öfke kontrolü eksikliği gibi temel problemlere yol açabilmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında, sağlıklı bir erken çocukluk gelişiminin bireylerin hayatındaki rolü kritiktir.

Erken Çocukluk Gelişimi (ECD), temelde çocuğun doğum öncesinden yaklaşık sekiz yaşına kadar geçen dönemdeki bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimine ek olarak dil gelişim sürecini ifade eder. Bu dönemde aile, çevre ve toplumla yaşanan deneyimler; çocuğun öğrenme kapasitesini, sağlığını, davranış biçimlerini ve yaşam boyu iyi oluş halini belirleyici bir şekilde etkiler. Dünya Sağlık Örgütü erken çocukluk gelişimini *"doğum öncesi dönemden 8 yaşına kadar çocuğun fiziksel, bilişsel, dil ve sosyo-duygusal gelişimi"* olarak tanımlarken UNICEF ise *"doğumdan önce başlayan süreç ile doğumdan sonra okul başlangıcına kadar uzanan dönem"* olarak adlandırmaktadır. Bu noktada, ECD üzerine olan tanımlarda temel bir uzlaşa olduğu görülmektedir.

ECD çalışmalarının ana amacı, her çocuğun hayata sağlıklı bir başlangıç yapmasını, bireysel potansiyelini ortaya koymasını ve topluma etkin şekilde katılmasını desteklemektir. Çocuğun erken yaşantıları, beyin gelişimini doğrudan etkileyerek öğrenme, davranış ve sağlık için kalıcı bir altyapı sağlamaktadır (UNICEF, 2017). Bu nedenle, ECD çalışmalarının yaşam boyu öğrenmenin temellerini oluşturduğu görülmektedir. Öte yandan, nitelikli ECD uygulamaları, özellikle dezavantajlı gruplardaki çocukların eğitim ve yaşamda eşit imkanlara ulaşmasına katkıda bulunarak fırsat eşitliği yaratılmasını sağlamaktadır (UNESCO, 2021). Tüm bunları yaparken sağlıklı bir iyi oluşa odaklanan çalışmalar yeterli beslenme, güvenli bir çevre ve duyarlı ebeveynlik ile desteklenerek çocukların fiziksel ve psikososyal gelişimini güçlendirmektedir (WHO, 2020). Nobel ödüllü ekonomist James Heckman'ın bulgularına göre, erken çocukluk dönemine yapılan yatırımlar; eğitim, istihdam ve sosyal uyum açısından en yüksek getiriye sağlamaktadır (Heckman, 2011). Tüm bu noktalar göz önüne alındığında, erken çocukluk dönemindeki bilişsel, psikososyal ve fiziksel gelişimin bireylerin yaşam örüntüleri ile toplumların iyi oluşuyla doğrudan ilişkilidir.

Avrupa ve Orta Asya'da çocuk sağlığında ilerlemeler kaydedilmiş olsa da önemli eşitsizlikler devam etmektedir. Bölgede 5 yaş altı çocuk ölümleri, en yüksek oran görülen ülkelerde en düşük oranlı ülkelere kıyasla 22 kat fazladır (WHO,2024). Anne ölümlerindeki farklılıklar ise daha da belirgindir. Orta Asya'da doğan bir çocuğun 5 yaşına gelmeden ölme ihtimali, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde doğan bir çocuğa kıyasla 3 kat daha yüksektir (WHO,2024). Bu durumun temel nedenlerinden biri, sağlık hizmetlerinin kalitesindeki düşüklük ve eşitsiz erişimdir. Bu farklılıkların azaltılabilmesi için Erken Çocukluk Gelişimine (ECD) yatırım yapılması kritik önem taşımaktadır. Bunun için ülkelerin, çocukların çok yönlü ihtiyaçlarına cevap verebilen bütüncül ve entegre sağlık ve sosyal hizmetler sunması gerekmektedir.

COVID-19 pandemisi ise bu kırılganlığı daha görünür hale getirmiştir. Kreşlerin kapanması, aile ve iş yaşamının dengelenmesindeki güçlükler, artan yoksulluk ve ruh sağlığı sorunları çocukların erken gelişimini olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle hükümetlerin, uzun vadede bireysel ve toplumsal kayıpların önüne geçmek için aile merkezli, kapsamlı destek mekanizmalarını güçlendirmesi büyük önem taşımaktadır (WHO, 2024).

Erken Çocukluk Gelişiminde Ailenin Rolü

Aileler, özellikle ebeveynler ve birincil bakım verenler, erken çocukluk gelişiminde temel bir rol üstlenmektedir. Yaşamın ilk yılları, beynin hızlı geliştiği, duygusal güvenliğin, sosyal becerilerin ve öğrenme kapasitesinin şekillendiği kritik bir dönemdir. Çocuklar bu dönemin büyük kısmını aile ortamında geçirdiği için sevgi, uyarıcı etkileşim ve korunma en çok aile içinde sağlanır.

Ailenin Erken Çocukluk Dönemi'ndeki Başlıca Roller:

Besleyici Bakım ve Koruma: Sağlık, beslenme ve güvenlik gibi temel ihtiyaçları karşılamak, çocukları ihmal, şiddet ve toksik stresten korumak ailenin en temel görevlerinden biridir. Sıcak, duyarlı bakım, güvenli bağlanmayı ve dayanıklılığı destekler.

Erken Öğrenme ve Uyarıcı Etkileşim: Çocukla konuşmak, şarkı söylemek, kitap okumak, oyun oynamak dil gelişimini, bilişsel ve sosyal-duygusal gelişimi güçlendirir. Günlük ev içi etkileşimler, okul öncesi kadar kritik öneme sahiptir.

Sosyal ve Duygusal Becerilerin Modeli Olmak: Çocuklar duygularını düzenlemeyi, empatiyi ve sosyal davranışları ebeveynlerini gözlemleyerek öğrenir.

Hizmetlere Erişim ve Savunuculuk: Aileler, çocukların sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişimini sağlar. Çocuklarının haklarını savunur, özellikle kırılgan gruplarda (mülteci çocuklar vb.) bu rol daha da önemlidir.

Kuşaklararası Etki: Destekleyici ebeveynlik yalnızca çocuk için değil, ebeveynin stresini de azaltır; böylece iyi oluşun kuşaklar arası aktarımı sağlanır. Erken çocukluk sonuçlarını geliştiren müdahalelerin en etkili olanlarının aileleri doğrudan içeren ve duyarlı bakım becerilerini destekleyen müdahaleler olduğunu vurgular.

UNICEF'e göre, çocuğun gelişiminde en önemli rol aileye aittir (UNICEF, 2017& UN General Assembly, 2010). Çocuğa beslenme, sağlık ve güvenlik sağlamanın yanı sıra; sevgi, oyun ve iletişim, beynin sağlıklı gelişimini ve yaşam boyu öğrenme kapasitesini belirler. ECD programları yalnızca çocuğa değil, aileyi güçlendirmeye de odaklandığında en yüksek etkiyi yaratmaktadır (WHO&UNICEF&WB, 2018).

Maya Vakfı Perspektifinden Erken Çocukluk Gelişimi

Erken çocukluk dönemi, çocukların bilişsel, duygusal, sosyal ve psikolojik gelişiminde kritik bir dönemdir. Bu yaş aralığında beyin, en hızlı gelişim evrelerinden birini yaşar. Nöroplastisite sayesinde çocuklar, çevresel faktörlerden hızlı bir şekilde etkilenir ve öğrenme kapasiteleri bu dönemde oldukça yüksektir. Bu sebeple, olumsuz yaşantılar bağlanma sürecini bozarak psikolojik sorunlara yol açabilirken; erken dönemdeki olumlu destekler, travma ve stresin etkilerini hafifletmede daha etkili olmaktadır. Bu dönemde çocuklar, bakım verenleri ile sağlıklı bir bağlanma geliştirdiğinde, gelecekteki duygusal dayanıklılıkları ve sosyal ilişkileri daha sağlam olabilmektedir. Erken müdahale ile bakım veren ve çocuk arasında güvenli bağlanma desteklenebilir.

2023 Türkiye depremi, çocukların fiziksel ve ruhsal iyi oluşunu olumsuz etkilerken, yetişkinlerin yeterli bakım sağlayabilme becerilerini de zayıflatmıştır. Bu kırılganlık, çocukların risklere ve ihmal edilme tehlikesine maruz kalmasına yol açmaktadır (Relief International, 2023). Psikososyal Destek (PSS) uygulamalarının sınırlı kaldığı; bakım verenlerin sürekli destek becerileri kazanmaları gerektiği görülmüştür. Travmaya duyarlı erken çocukluk çalışmaları hem çocukların ihtiyaçlarını hem de bakım verenlerin desteklenmesini birlikte ele alan kritik bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. Nitelikli ECD projeleri, krizlerin olumsuz etkilerini azaltmak için PSS sağlamada önemli rol oynamaktadır. Mevcut ve gelecek nesiller üzerindeki etkileri hafifletmek için ECD desteğinin acilen hayata geçirilmesi, etkilenen toplulukların en küçük üyelerinin dayanıklılığını önceliklendirmek açısından elzemdir.

Deprem öncesi de dezavantajlı çocukların Türkiye’de ulusal eğitim sistemine entegrasyonu önemli bir sorun teşkil etmekteydi. Dil engelleri, sosyo-ekonomik faktörler ve dağınık şekilde erişilebilen yasal belgeler, çocukların okula kaydolmalarını ve düzenli devam etmelerini engellemekteydi. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) verilerine göre, mülteci çocukları resmi eğitime dahil etmek için çaba gösterilmiş olsa dahi okul çağındaki çocukların yaklaşık %40’ı okula gitmemektedir (World Bank, 2017) Dil engelleri, yasal statü sorunları ve ekonomik kısıtlar, erken öğrenme fırsatlarına erişimi de engellemektedir. Türkiye’de okul öncesi eğitim zorunlu değildir ve mülteci çocukların anaokulu hizmetlerine erişimi oldukça düşüktür. Mülteci çocukların üçte ikisi okul öncesi eğitime erişememektedir (UNICEF, 2022) Ayrıca, kaliteli ECD hizmetlerine erişimde yaşanan engellerin yanı sıra, ev ortamında erken uyarıcı faaliyetlerin yetersizliği de bir başka sorundur. Hanelerin üçte birinden azında çocuk kitabı bulunmakta, çocukların dörtte biri ise hiç oyuncuğa sahip olmamaktadır (Nurturing Care, 2023).

Türkiye’de insani yardım bağlamında ECD hâlâ ciddi şekilde yetersiz hizmet alan bir sektördür. Depremi etkisi, mülteci çocukların sınırlı ECD hizmetlerine erişimini daha da kısıtlamıştır. Adıyaman, mülteci çocuklara yönelik erken çocukluk gelişimi projelerinin uygulanması için stratejik bir bölgedir. Özellikle 2023 depremi sonrasında eğitim desteğine olan ihtiyaç daha da artmıştır ve Suriye krizinin ardından da önemli sayıda Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Adıyaman’daki erken çocukluk nüfusuna dair spesifik veriler sınırlı olsa da bölgedeki genel mülteci sayısının yoğunluğu erken çocukluk dönemi nüfusunun da oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Bu da eğitim odaklı müdahalelerin gerekliliğini göstermektedir. Ayrıca, 2023 depremi Adıyaman’daki eğitim altyapısını ciddi şekilde etkilemiş, bu da özellikle kritik erken çocukluk dönemindeki Suriyeli mülteci çocukların kırılganlığını artırmıştır (GIZ, 2023)

Her şeye rağmen, Türkiye’deki birçok Suriyeli çocuk hâlâ kaliteli erken çocukluk eğitime erişimde engellerle karşılaşmaktadır. Eğitim kurumlarının sınırlı olması ve ekonomik kısıtlar, birçok ailenin erken çocukluk hizmetlerinden en iyi şekilde yararlanmasını engellemektedir. Adıyaman’da erken çocukluk eğitime odaklanmak, Türkiye’nin eğitim hedefleri ve tüm çocukların, kökeni ne olursa olsun, kaliteli eğitime erişimini sağlama yönündeki uluslararası taahhütleriyle uyumludur (UNICEF, 2024).

Buradan yola çıkarak, Maya Vakfı, 10 yıllık ruh sağlığı ve psikososyal destek (RSPSD) bilgi birikimine ve deneyimine erken çocukluk dönemi çalışmalarını Eylül 2024 itibariyle dahil etmiştir. Bu kapsamda, depremden en fazla etkilenen illerden biri olan Adıyaman'da, bölgede bulunan erken çocukluk dönemindeki çocukların psikososyal ihtiyaçlarının farkına vararak, 3-7 yaş grubunu merkeze alan erken çocukluk dönemi çalışmalarını uygulamıştır. Play2Rise modelinin uygulandığı bu yeni projede, kukla destekli oyun terapisiyle erken çocukluk dönemindeki çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinin desteklenmesi, psikolojik iyilik hallerinin güçlendirilmesi, bakım verenlerin olumlu ebeveynlik becerilerinin desteklenmesi ve krizden etkilenen ortamlarda dayanıklılıklarının artırılması hedeflenmektedir. Proje kapsamında çocukların yaş aralığı dikkate alınarak, oyun terapisi ve kukla destekli sanat terapisi gibi yaklaşımlar ile çocukların travmatik deneyimlerini işlemelerine ve duygularını anlamlandırmalarına destek olunmaktadır. Üstelik gerçekleştirilen psikososyal destek oturumlarında, bakım veren-çocuk ikilisinin etkileşiminin bir sonucu olarak aralarında koregülasyon sağlanırken, ebeveyne de çocuğunun duygu durumunu anlaması ve geri yansıtabilmesi yoluyla çocuğuyla güvenli bağ oluşturmaya amaçlanmaktadır. Maya Vakfı, erken çocuk gelişimi kapsamında yürüttüğü aktiviteleri Adıyaman ilinde Tokat ve Bebek Konteyner Kentleri'nde gerçekleştirmiştir.

Sanat Temelli Grup Psikososyal Destek Oturumları & Bakım verenler ile Birlikte Olumlu Aile Etkileşimi Oturumları, Tokat Konteyner Kent, Adıyaman, Ocak 2025.

Oyun, çocuklar için nefes almak kadar doğaldır. Gerçekleştirilen projenin hedef kitlesi olan yedi yaş altı çocuklar, sözel ya da sanatsal iletişim dışında farklı yollarla kendilerini ifade etmeye ihtiyaç duyarlar. Bu yaş grubunun gelişimsel gereksinimlerinin yanı sıra travmatik olaylara maruz kalmaları nedeniyle de ortaya çıkan iletişim engelleri, oyunun ve kuklaların dili aracılığıyla aşılabılır.

Sanat Temelli Grup Psikososyal Destek Oturumları & Bakım verenler ile Birlikte Olumlu Aile Etkileşimi Oturumları, Tokat Konteyner Kent, Adıyaman, Ocak 2025.

Kukla oyunu ve gölge tiyatrosu, Doğu kültüründe tarihsel olarak hem eğlence hem öğrenme hem de toplumsal etkileşim biçimi olarak yer almış; depresyondan etkilenen bölgelerde 16. yüzyıldan bu yana varlığını sürdürmüştür. Bu nedenle Maya Vakfı, kültürel olarak bağlamına uygun bu yöntem aracılığıyla terapötik etkileşimlerin kolaylıkla sağlanabileceğine inanarak erken çocukluk çalışmalarını yapılandırmıştır. Maya Vakfı, Kukla Destekli Oyun Terapisi yöntemlerini kullanarak grup oturumlarını kolaylaştırmıştır; buna ek olarak ebeveyn-çocuk kukla yapım atölyeleri düzenleyerek olumlu aile etkileşimlerini de desteklemiştir.

Sanat Temelli Grup Psikososyal Destek Oturumları & Bakım verenler ile Birlikte Olumlu Aile Etkileşimi Oturumları

Sanat Temelli Grup Psikososyal Destek Oturumları, 3–7 yaş aralığındaki çocuklar için 8–10 kişilik gruplarda toplam 6 oturumdan oluşan yapılandırılmış çalışmalar olarak yürütülmüştür. Haftalık olarak düzenlenen bu oturumlar yaklaşık 2 saat sürmüştür. Oturumlarda etkileşimli aktiviteler, oyunlar ve eğitici materyaller yer almakta olup, küçük çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Yapılandırılmış grup aktiviteleri, özellikle küçük çocukların sosyal becerilerini geliştirmede ve duygusal dayanıklılıklarını güçlendirmede etkili olmaktadır. Bununla birlikte, Maya Vakfı kukla destekli oyun terapisi (Puppet-Assisted Play Therapy – PPAT) yöntemini merkezine alan yenilikçi bir yaklaşımı hayata geçirmektedir. Sanat terapisi tekniklerinin de entegre edildiği bu yöntem, çocuklarla bakımverenleri arasında daha derin bağların kurulmasını hedeflemektedir. Oturumların amacı, çocukların duygularını keşfedebilecekleri, iletişim becerilerini geliştirebilecekleri ve bakım verenleriyle daha güçlü ilişkiler kurabilecekleri güvenli ve yaratıcı bir alan oluşturmaktır.

Sanat Temelli Grup Psikososyal Destek Oturumları & Bakım verenler ile Birlikte Olumlu Aile Etkileşimi Oturumları, Tokat Konteyner Kent, Adıyaman, Şubat 2025.

Bireysel Seanslar

Her bir ebeveyn için 4-8 oturumdan oluşan bireysel danışmanlık seansları, farklı ihtiyaç ve tercihlere yanıt verebilmek amacıyla hem yüz yüze hem de çevrim içi olarak sunulmuştur. Bu seanslar, bakım verenlerin özel ihtiyaçlarına göre uyarlanmakta olup travma sonrası iyileşme, stres yönetimi ve duygusal dayanıklılığa odaklanmaktadır. Bireysel danışmanlığın dahil edilmesi, grup çalışmalarında sıklıkla göz ardı edilen bakım verenlerin önemli ruh sağlığı ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Yararlanıcılar hem kurum içi hem de kurum dışı yönlendirmelerle seanslara dahil edilmektedir. Bire bir danışmanlık, bireylerin travmayı işlemelerine ve baş etme stratejileri geliştirmelerine etkili bir şekilde yardımcı olmaktadır.

Farkındalık Arttırma Oturumları

Maya Vakfı, 240 katılımcının yer aldığı farkındalık artırma ve topluluk etkinlikleri gerçekleştirmiştir. Bu etkinlikler, her biri 40 kişiden oluşan altı grup şeklinde organize edilmiştir. Ele alınan konular arasında akran zorbalığı, çocuk hakları ve farklı gruplar arasında uyum sağlama yer almaktadır. Toplulukları sürece dahil etmek için atölye çalışmaları, seminerler ve kültürel aktiviteler gibi etkileşimli yöntemler ve yaratıcı sanat etkinlikleri kullanılmaktadır.

Sanat Temelli Grup Psikososyal Destek Oturumları & Bakım verenler ile Birlikte Olumlu Aile Etkileşimi Oturumları, Tokat Konteyner Kent, Adıyaman, Şubat 2025.

Bu farkındalık ve toplumsal katılım etkinliklerinin amacı, erken çocukluk gelişimi için destekleyici bir ortam oluşturmaktır. Akran zorbalığı ve olumlu etkileşim gibi kritik konular hakkında farkındalık yaratmak, toplumun tutum ve davranışları üzerinde önemli bir etki sağlamaktadır. Etkinliklerin yüksek katılım ve etkililik düzeyine ulaşabilmesi için etkileşimli ve kültürel olarak bağlama uygun yöntemler tercih edilmektedir.

"Play2Rise": Yöntem ve Bulgular

Maya Vakfı öncülüğünde gerçekleşen Erken Çocukluk Gelişimi Projesi, Adıyaman'da çoğunluğu konteyner kentlerde yaşayan 3-7 yaş arasındaki 120 Suriyeli çocuk ve bakımvereni hedeflemiştir. Projenin sonunda, Kasım 2024 - Haziran 2025 tarihleri arasında toplamda 121 çocuk ve 126 bakımveren 6 seanstan oluşan sanat odaklı psikososyal destek oturumlarına katılım sağlamıştır. 126 ebeveyn içinde, kadın ebeveynlerin sayısının baskın olduğu görülmüş; toplamda 124 kadın ebeveyn çocuklarıyla seanslara dahil olmuştur. Bakımverenlerdeki dağılımın aksine, seanslara katılan çocukların cinsiyetleri daha dengeli bir şekilde dağılmaktadır. Proje süresince katılımcı çocukların %46,3'ü erkek, %53,7'si ise kızdır. Çocukların yaş ortalaması ise 5 olarak belirlenmiştir.

Tüm oturumlar boyunca, 3-7 yaş arasındaki katılımcıların duygusal, sosyal ve bilişsel kapasitesine odaklanan aktiviteler düzenlenmiş; bu aktivitelerin erken çocukluk dönemindeki psikososyal gelişime etkisi ise ön ve son testler aracılığıyla izlenmiştir. İlk ve son oturumlarda ebeveynler tarafından doldurulan ön ve son testler 12 sorudan oluşmakta olup, UNICEF tarafından geliştirilen Early Childhood Development Assessment – Multiple Indicator Cluster Surveys (MICS) baz alınarak kurgulanmıştır. (UNICEF, 2021). Ön ve son testler ile, ebeveynlerin çocuklarının sayma becerileri, dikkat süreleri, temel fiziksel aktiviteleri ile temel duyguları tanıyabilme becerileri hakkındaki bilgileri de test edilmiştir. Proje sonunda şu bulgulara rastlanmıştır:

- Tüm oturumların sonunda ön ve son testler ile izlenen gelişim oranı %93,2 olarak saptanmıştır.
- Tüm çocuklar içinde yalnızca yedi çocuk, oturumların sonunda gelişim kaydedememiştir.
- Tüm sorulara verilen cevaplar ile aktiviteler izlendiğinde, çocukların en hızlı gelişim gösterdikleri alanın bir obje veya aktiviteye dair odaklanma ve odağını sürdürme becerisi olduğu görülmektedir. %109 oranında gelişimin tespit edildiği bu alanda, oturumların sonlanmasından birkaç hafta sonra yapılan görüşmelerde, ebeveynler çocuklarının daha az sıkıldıklarını ve daha kolay odaklandıklarını belirtmişlerdir.

- Altı oturumun ardından, oturumların tamamına düzenli katılan çocuklarda öfke kontrolünün %86 oranında iyileştiği görülürken, yardım etme davranışlarının %68 oranında arttığı tespit edilmiştir.
- Oturumların sonlarında çocuk katılımcılardan alınan geribildirimlerde ise; aktivitelerin yaratıcılığı teşvik etmesi, aktiviteye katılımın verdiği keyif ve grup oturumlarında oluşan arkadaşlık ortamının sürdürülmek istenmesine dair yorumların öne çıktığı görülmektedir.
- Grup oturumlarında anne-çocuk katılımının ağırlıklı olduğu dikkat çekerken, çocuk katılımcılardan alınan geribildirimlerde, uygulamaları evde babalarıyla da yaptıkları; babalarıyla olan iletişim ve bağın onları ayrıca mutlu ettiği de belirtilmiştir.
- 3-7 yaş arası çocuk katılımcıların çoğu, “kukla yapma”, “arı kovani” ve “nehir” aktivitelerini **“eğlenceli”** olarak tanımlarken, önemli bir kısmı da oturumlara şarkıların eşlik etmesini beğendiklerini dile getirmiştir. Dört yaşındaki bir katılımcı ise **“artık ‘canavar’ diye bir şey olmadığını ve canavarlardan korkmadığını”** ifade etmiştir.
- Altı seans olarak planlanan grup oturumlarına tam katılım sağlandığı gözlenmiştir ve katılımcıların **“oturumların daha uzun olması”** ve **“oturumlara büyük kardeşleriyle de katılmak”** yönünde geribildirimlerinin olduğu not edilmiştir.
- Ebeveyn katılımcılar ise **“çocuklarının aktiviteler sonrası daha sakin olduğunu, artık evde de resim yaparak vakit geçirdiğini”** ve **“küçük çocukları kapsayan aktivitelerin devam ettirilmesi gerektiğini”** çoğunlukla vurgulamışlardır.
- Bir diğer önemli bir geribildirim olarak ise **“psikolojik destek almanın utanılacak bir şey olmadığını fark ettiklerini”** ifade eden katılımcıların sayısının yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Tüm bu bulgular, erken çocukluk aktiviteleriyle hedeflenen erken yaşta psikososyal gelişim hedefinin yerinde olduğunu göstermiştir.
- Maya Vakfı’nın çalışmalarından memnuniyetlerini sıkça dile getiren katılımcılar, oturumlar sonucunda %99 oranında memnuniyet belirtmişlerdir.
- Katılımcılar, ebeveynler için yapılan çalışmaların daha çok uygulanmasının ve çocuk oturumlarının da tüm yaş gruplarındaki çocuklar için devamlılığının faydalı olacağını belirtmişlerdir.

Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler

Doğal afetler ile insan kaynaklı felaketler kişilerin yaşam örüntülerini derinden etkileyen travmalara yol açabilmektedir. Afetlerden ve felaketlerden en çok etkilenen grupların çocuklar olduğu görülmektedir. Yaşamlarının erken evrelerinde travmatik deneyimlere maruz kalan çocukların, ilerleyen yaşantılarında da bu travmaların izlerini taşıdıkları çeşitli çalışmalarla ortaya konmuştur. Özellikle, 6 Şubat Kahramanmaraş depreminden beri edinilen bilgi, deneyim ve yaşantılar, afet sonrası erken çocukluk gelişimi çalışmalarının sürekliliğinin ne kadar hayati olduğunu göstermektedir. Afet ortamında çocukların gelişimsel ihtiyaçları sıklıkla göz ardı edilebilmektedir; ancak erken yaşlarda başlayan psikososyal destek çalışmaları, çocukların iyilik hallerini korumalarına ve uzun vadeli sağlıklı gelişimlerini güvence altına almalarına yardımcı olmaktadır.

Erken çocukluk gelişimi programlarının devamlılığı, çocukların güven, aidiyet ve dayanıklılık duygularını güçlendirerek olası travmatik deneyimlerin etkilerini azaltmaktadır. Aynı zamanda ebeveynlerin ve bakım verenlerin desteklenmesi, aile içi etkileşimi olumlu yönde etkileyerek çocukların gelişim ortamını daha sağlıklı hale getirmektedir. Bu tür çalışmalar, yalnızca çocukların bireysel gelişimine katkı sunmakla kalmaz, toplumun genel iyileşme ve yeniden yapılanma sürecine de ivme kazandırmaktadır.

Dolayısıyla, özellikle afetlerin ardından erken çocukluk gelişimine yönelik çalışmaların sürdürülmesi hem bir ihtiyaç hem de uzun vadeli toplumsal dayanıklılık açısından bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, ülkemizin çocuk ve genç nüfusu göz önünde bulundurularak erken çocukluk çalışmalarının çocukların psikososyal, bilişsel ve duygusal gelişimi gözetilerek artırılması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Dünya Bankası. (2022). Investing in early childhood development. World Bank.
- Engle, P. L., Fernald, L. C., Alderman, H., Behrman, J., O’Gara, C., Yousafzai, A., de Mello, M. C., Hidrobo, M., Ulkuer, N., Ertem, I., & Iltus, S. (2011). Strategies for reducing inequalities and improving developmental outcomes for young children in low-income and middle-income countries. *The Lancet*, 378(9799), 1339–1353. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(11\)60889-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(11)60889-1)
- GIZ. (2023). Promoting early childhood education for Syrian and Turkish children. <https://www.giz.de/en/worldwide/125493.html>
- Heckman, J. J. (2011). Eşitsizliğin ekonomisi: Erken çocukluk eğitiminin değeri. *American Educator*, 35(1).
- Hulburd, C. (2020). Puppets-assisted play therapy: Theory, research, and practice. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780429319648/puppet-assisted-play-therapy-cheryl-hulburd>
- Nurturing Care. (2023). Türkiye country profile for early childhood development.
- Relief International. (2023). Rapid needs assessment report – Türkiye earthquake response.
- UNESCO. (2021). Erken çocukluk bakımı ve eğitimi (ECCE). UNESCO.
- UNICEF. (2017a). Her çocuk için ilk yıllar önemlidir. UNICEF.
- UNICEF. (2017b). Early moments matter for every child. United Nations Children’s Fund. <https://www.unicef.org/reports/early-moments-matter-every-child>
- UNICEF. (2021). Early childhood development assessment. <https://www.unicef.org/early-childhood-development>
- UNICEF. (2022). Documentation of the education response for Syrian children under temporary protection in Türkiye – Report. UNICEF.
- UNICEF. (2024). Too few children are attending pre-school programmes. <https://data.unicef.org/topic/early-childhood-development/early-childhood-education/>
- United Nations General Assembly. (2010). Resolution adopted by the General Assembly on the rights of the child (A/RES/64/146). United Nations. <https://digitallibrary.un.org/record/673444>
- World Bank. (2017). The state of early childhood development in Turkey. World Bank.
- World Health Organization. (2024a). Early childhood development. World Health Organization.
- World Health Organization. (2024b). World health statistics: Monitoring health for the SDGs, sustainable development goals. World Health Organization.
- World Health Organization, UNICEF, & World Bank. (2018). Nurturing care for early childhood development: A framework for helping children survive and thrive to transform health and human potential. World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241514064>